

ПЕТКО ТОДОРОВ

ТАЙНА

chitanka.info

I

Той беше слаб, тих; ако го погледнеше човек така в бледното му лице, никога не би и помислил, че и това мършаво същество, живота на което едва ли се забелязва от някого, ще крие в себе си нещо, що може да заинтересува другите. Ала в неговото сърце наистина се таеше една мисъл, едно чувство, което остана тайна през целия му живот, което го остави да живее вечно сам в душата си, при всичко, че бе заобиколен и от жена, и от деца, и от роднини. Всички го знаяха за добър и кротък човек, кротък дори до глупост. Името му беше Стоян Николов, а съсед и всички, що го познаваха, зовяха го Цочо Мравката. Това прекръщаване стана твърде случайно. — Когато беше още дванайсет-тринайсетгодишно момче, турския кадия го повика за свидетел на една свада между съседите им; като снемаше кадията дознание, го попита:

— Под съд бил ли си?

— Аз, ефенди — треперящ додаде той, — аз... на мравката път не минавам...

И оттогава уж на смях наченаха да му викат „Мравката“, па и така си остана завсякога.

Но наистина той от дете си беше още все мирен. Другите му другари ходеха нагоре-надолу, играеха, а той от къща навън не излизаше. Баща му беше беден грънчар, имаше няколко деца, но всички още малки измряха; беше останал само Цочо, който пък не преставаше да боледува. Стана момче на шестнайсет-седемнайсет години, а още не можеше да се съвземе, та да похване работа. И при бабички и врачки го води майка му и колко горчила и билки изпи, ала нищо не му помагаше. По цяла зима не ставаше от леглото; като се запролети, ще се попридигне, ще повикат свещеника да му чете за здравие и през лятото как да е ще ходи с конят за глина, ще подава на баща си да глиждосва паниците, но като мине гроздобер, като се застуди времето и той се разчама — ляга. Нито занаят можа да вземе на ръка, та барим хлябът си да вади. Така болест той нямаше, но някак

през есен изсъхваше, посърнеше, та не му се нищо ядеше, нито работеше — едвам мърдаше, та и без малко щеше да остане да го убият турците във време на „бяганието“, когато руските войски отстъпиха пред многобройните орди на Сюлюман паша. С помощта на един чорбаджийски ратай, който водеше едни кола, Мравката избягна. Малкия балкански градец стана жертва на турците, които избиха и всички, що бяха останали в него.

Когато наново русите удариха и отблъснаха Сюлюман паша, Мравката се завърна и намери къщата на прах и пепел, а баща му заклан всред градът, гдето от смрадта на труповете не можеше да се премине. Това беше един силен удар както за него, така и за всички жители на градът, от който камък върху камък не бе останал. Той още повече се замая; свят му се зави; какво да прави — не знаеше. Ни подслон, ни нъщове, а той останал сам под небето. Разбит, отчаян, викна да плаче като малко дете. Един руски офицерин го видя, съжали го, повика го дома си, та го нахрани, даде му един вехт шинел, даде му и пет рубли, па го прати да разкопава изгорелите домове. И тая работа той не може да кара. Едвам копна няколко пъти, замори се и като не можеше повече да продължава, остави. Походи, намери един свой другар, па почнаха и двамата да правят мекици. Търговията с мекиците тръгна твърде добре; всяка сутрин до пладне те пражеха насред мегданя и около тях се трупаха лакомо казаците. Така се измина цял месец и той свърза някоя и друга пара.

Населението, що бе избягало, начена да се завръща; в града почнаха да се правят нови къщи; народа изгорен, ограбен, все някак си се чувстваше възроден. Търговията се съживи; руските офицери немилостиво пръскаха рублиите; хората бързаха по-скоро да сглобят колибка или палатка, та да продават. Върна се най-сетне и майката на Мравката, па оттук-оттаме сбраха някоя пара, та си издигнаха една малка къща, направиха си две малки собички долу, а горния кат оставиха да доизкарват, когато вече могат.

Цочо Мравката помери наново да се залови за работа, но като си бе изхарчил парите и нямаше никакви сермийца — не може. Ходи нагоре-надолу, търси работа и докато се усети, той изгуби това хубаво време, когато много бедни хора спечелиха по що-годе. Войната се склучи, наченаха да се събират български момци за войници — всички изтръпнаха. Мисълта за войник всекиго плашеше и не се мина много,

едни почнаха да бягат в Румания, други да се крият, а от време на време се чуваше, че някой се гръмнал в ръката или си отсякъл пръстът само и само да се освободи от военната повинност.

И Мравката се бе изплашил страшно. Той нямаше кураж да се гърми в ръката, нито пък да бяга, а денят, що беше определен за прегледвание на първите новобранци, приближаваше. Един слух, че синовете на вдовиците няма да вземат войници, го съживи; ала той изгуби и последня надежда, когато свещеника през литургията в неделя му помена името заедно с тия на призовавшите се да се явят пред наборната комисия.

Замисли се Цочо и през всичките три дни, докато трая прегледванието на младежите, все крои. Разсъмна се на третия ден и още рано той скочи, без много-много да му пресмята, търти да бяга през Балкана. До този ден той не бе ходил в други град; всичкия други свят му се представяше в мъгла; той знаеше само околностите и лозята на градът. А сега, като крачеше през Балкана, той мислеше кога ще да си отиде тая проклета наборна комисия от града им, за да се върне пак.

На другия ден той слезе в града, който се намираще от другата страна на Балкана. Още неседнал да си отпочине и го повика един стражар в участока, отдето, като го узнаха, че е дезертъор, върнаха го под конвой в градът.

Скръбна тежина се стовари върху гърдите на бедната Мравка. Той усещаше, че е сгрешил, че е виновен, и цял трепереше от страх. Когато пристигна в градът, първом го затвориха, после накараха да се съблече и излезе пред няколко добре облечени офицери. Един от тях се приближи до него и почна да го мери; в това време влезе запъхтяна от плач майка му:

— А бре, синко — начена да се моли тя, — защо ми вземате момчето... Амчи не видите ли, че аз съм сама; стара съм... Баща му го убиха турците — кой ще ме храни?

Офицерите се спогледнаха весело; казаха си нещо по руски, което те не разбраха, и после кмета, който стоеше на отгатышната страна на масата, се обърна към нея по български:

— Бабо, ний че не можем да вземаме синовете на вдовиците, това го знаем, но твоя син е бягал и като бегач ще се накаже според закона.

— Бре простете го, синко, той сбъркал... — начена да се моли майка му.

Мравката го освободиха под полицейски надзор. Той все беше неспокоен, чувстваше, че го очаква нещо зло, и познаваше, че е някак свързан и не може наникъде да шавне...

* * *

Петровден беше минал. Хората се прибираха, а Мравката все заплашен, все неспокоен, все замислен. Оттук-оттаме съседни, роднини взеха да му подмятат да му търсят булка; да вземе на овдовялата си майка другар, а той стои и не знае що да захване.

Една вечер като се прибра в къщи, майка му неспокойно поде:

— Слушай, Стоене, синко, то нали видиш не можем я изкара наглава тъй — аз да пера солдашките ризи, пък ти да боледуваш... Ами слушай ме, слушай ме, да ти кажа, че съм ти майка... че съм те родила и отхранила. — Слушай какво съм намислила — да те оженим, синко...

Той се позасрами, наведе очи и майка му, като помълча малко, пак продължи:

— Няма какво да чакаме. Баща ти умря; аз останах сама; пък сама като кукувица не ми се стои... Баба ти Пена, сватята, догде не речеш, ме срещна днес... Намерила ти мома — хем мома... хем хубава, хем послушна... И пари ще ти донесе, и от туй гдето те плашат ще да те съдят, че си бягал, ще те отърве...

— Коя е тя? — със светнали очи запита Мравката.

— Ех, тя... тя е... познавам я аз — махна с ръка тя, — не е лошаво момичето. Ех, младо... Излъгало се... ех, сбъркало... Не ще всякога да бърка, я... Ама таман... Тъй, слушай мене; тъй че ще да ти има повече страха и почитта...

— Че коя е тя, мале? — запита с повече възбудено любопитство и наостри уши, а майката, като погледна изкриво земята, вдигна поглед и пак начена:

— Ще те отърве; ще ти донесе и пари... Пък ти не му задирвай много... Ех, то... то излъгало се... младо...

— Абе то се знае, като кайш, мале. Ами коя е тя?

— Христовичината дъщеря... Иванка!

Той си наведе главата. И двамата замлъкнаха.

Иванка беше хубава, бедна девойка. Тя се хареса на дружинния командир Юрий Адрианович и той я взе уж да му слугува. Сега тя беше в положение от него и офицерът търсеше да я омъжи за някого, като му даде една сума — с която да се отърве от позорът и преследванието на съдебните власти. Лелята на Иванка, баба Пена сватята, се нагърби със сватовщината и за мъж на Иванка избраха Мравката, като добър и сиромаш, а и паднал под съд. Командирът беше обещал да му даде триста рубли и да го освободи съвършено от повдигнатото против него дело.

Мравката не мисли много-много. Заради него майка му отговори. И една вечер, без да канят някого, дойде у тях Иванка, дойде и майка ѝ, баба Пена, па ги венчаха, докато и той сам се усети.

През всичкото време той не продума нищо; кръсти се, когато му кажаха, прави що го караха другите, без да може да мисли; като че мъгла бе овладяла погледът му; умът му се бе замаял; някакви неизвестни чувства го бяха овладяли. И когато всички си отидоха и Иванка остана у тях с него, той не знаеше отгде да захване, що да ѝ каже. Никога през живота си той не бе прохортувал с нея и сега така двамата... Нима наистина той се бе оженил за „такава“ мома? Нима е истина, че той се е оженил и Иванка е негова жена? Като как стана това?... В толкоз скоро време!...

А Иванка! — Тя цялата вечер се черви, очи не можи да издигне да погледне някого и нима тоз чузд за нея човек, нима Мравката ѝ беше мъж?... Тя се срамуваше; не знаеше що да му каже...

На сутринта двамата младоженци станаха; Иванка поле вода да се умие Цочо, отърси му дрехите, облякоха се и отидоха да посетят дружинния командир, който засега им беше като баща и на двамата. Когато влязоха при него, Иванка се разплака, хвърли се да му цалува ръка, после той със страхопочитание се приближи и цалуна също ръка. Веселият Юрий Адрианович ги прие твърде любезно, честити им венците и като ги почерпи по чаша чай, отиде в една друга стая, отгдето донесе една голяма торбичка с рубли, които подаде на младоженеца. Като пое тая тежина, той се разтрепера, радостно заигра сърцето му и пак се наведе да цалува ръка.

И така тяхната тиха сватба се свърши.

Обаче Мравката, като че усещаше още нещо му липсва; като че очакваше да му каже още нещо Иванка, като че приближаваше един ден — ден, когато той, кой знай защо, очакваше...

II

Влизанието на Иванка в новото жилище, щу издигнато над старото пепелище, се почувства в скоро време. От тия пари, които той взе, изкара още две стаи, загради дворът; Иванка нареди къщата, нася градинка — който влезеше у тях, познаваше, че е дошла нова къщовница. А Цочо намисли да се залови на работа. Занаят никакъв не знаеше; мекици правеха вече хлебарите, тъй щото той се реши да наеме кръчмата срещу казармите. В туй предприятие му помогна дружинният командир и така Мравката стана кръчмар.

По цял ден той прекарваше на кръчмата, вечер като се върнеше, му слагаха да похапне — у тях взе да му се похаресва.

Изминаха се три месеца тъй. У тях все хубаво; в кръчмата търговията му вървеше добре; но все нещо го глождеше, щом погледнеше Иванка. Тя все мълчеше, а нему се искаше да ѝ каже нещо; нещо, което само чувстваше, а не можеше да намисли и захване...

Настана есен; замазаха, приготвиха си зимнина като всички къщовници.

Една вечер, като се връщаше от кръчмата, отдалеч още съгледа, че ярка светлина трептеше в прозорците на горната им соба, влезе в къщи; на двора видя майка си в помрачено лице, която едвам промълви:

— Иванка роди...

Тези думи го нажалиха; едно странно чувство стегна душата му, той се запръ облегат до стената и дълго се не решаваше да отиде при младата майка. После инстинктивно бутна вратите, гдето на леглото с дете в ръка лежеше Иванка, а насреца ѝ беше седнал Юрий Адрианович, който весел слушаше разказите на сватята. Неговото явление възцари тишина; той едвам промълви:

— Добър вечер. — И като се поклони на командирът, мълчаливо се изправи до масичката. Студено и странно той погледна малкото пеленаче, което кресливо плачеше. Иванка, обзета от едно

неопределено чувство, наведе глава, а командирът неспокойно се замести насам-нататък.

След едно продължително мълчание някой хлопна пътните врати, баба Пена погледна през прозореца и додаде:

— Ах, ете сватята Донка иде!...

— Леля Донка? — вдигна очи Мравката и излезе.

— А я — поде Юрий Адрианович, като стана, — трябва да си ходя. — Той се приближи, помилва още веднъж детенцето и излезе.

Веселата леля, която щу научи новината и дойде при майката; щом влезе в стаята и поде със смях:

*Вчера булка доведохме домбара-думбара.
На сутринта дете роди домбара-думбара.*

Този подбив се посрещна твърде студено; тя се огледа насам-нататък и без никакво стеснение поде:

— Какво сте се замислили?... Амчи, Иванке мари, той, баща му, пребързал мари!... Дошъл изведнъж да види чедото си...

Иванка наведе очи. Никой не отговаряше на шегите на леля Донка. И тя някак се насити, додея ѝ да стои и да бърбори, па си тръгна...

И мълчание, срамувание едни от други се измина цялата вечер. Мравката усещаше някакви неопределени чувства към малката си дъщеря, която той знаеше, че не е негова; като че ли избягваше да се сприкаже с Иванка, но в душата му нещо му шепнеше, че трябва да я обича и има защо, той се е венчал с нея, защото тя му е жена, която го гледа и върти къщата му. Така също странно го душеше нещо, когато видеше командира, който по късни вечери понякога идеше у тях. С него нито той, нито майка му приказваха и щом дойдеше, те го оставяха сам при Иванка. И на майка му, и на него, и на Иванка като че ли все им тежеше нещо; като че все искаха да си кажат нещо; в погледите и на тримата се таеше нещо натегнато и като че всеки от тях се чувстваше чужд един от други. Ала на обяснение те се не решаваха. Тези чувства бяха замъглени в душата на Мравката, той се не решаваше с никого да подкачи да говори за това...

III

Бяха се изминали цели три години, откогато Мравката се задоми. Малката му дъщеря вече ходеше и бе почнала да изговаря криво-ляво някой дума. Иванка беше вече майка още на едно момченце, което той много обичаше и често бавеше. Топло чувство на бащинска нежност всякога го обземаше, когато го вземеше на ръка.

Но от ден на ден всички се чувстваха отпаднали. Болестта, която го държеше цяла зима, не го остави да продължи търговийката си, що бе завъртял с кръчмата; западна и полека-лека всичко, що имаше, изяде. Ала това него толкова опечаляваше, колкото като гледаше как Иванка непрестанно се караше с майка му. За нищо и за никакво, поглеж, счепкали се, сбили се и какви лоши приказки една на друга си хортуват!...

— Вий мизатрихте младините... Аз съм ти направила къщата... Чуваш ли, дъртелнице никаква... Тез пари твои ли са — да млъкваш, че ай сега ще ти пребия свирките!... — викаше, колкото й държеше сила, Иванка на майка му.

— Ти ли мари — подемахте да вика старата, — ти ли ще ме пъдиш от къщата ми... ягмиса ми момчето, копелано недна... почерни му честта... Да не бяхме ний, кой щеше да те вземе с детето ти... Защото ти затулихме срама, затуй ли викаш?

Той като мъж веднъж захвана да посъди Иванка да остави и не огорчава старините на майка му, но тя му се ропна, нахока го, та и той се разкая що му трябваше да й приказва.

И оттогава нито един сладък час той не усети. Понякога, като на човек, поискваше му се да се поизприкаже тихичко с жена си, да разменят по две благи думи и едвам й той продума, тя като го изругай, че го кара по цели дни да мълчи и въздиша и очите му да се преливат със сълзи.

Майка му се сгърби, лицето й се повече сбръчка, ядосва се, плака, па най-сетне дойде един ден, че й се свършиха дните — умря да се отърве от теглило и непристойни караници.

Иванка се зарадва. Но докато се огледа — зер човек да не е без тъга! — току се разнесе из целия град новината, че дружинния командир го викат в Русия. Нейния покровител, Юрий Адрианович, у когото тя твърде често ходеше и който от време на време им даваше по някоя и друга пара, си тръгна. Тя се разплака, разтъжи — цял свят ѝ почерня отпред. Като така се ядосваше и хукаше по цели дни, най-много си теглеше Мравката; тя му не даваше ни ден, ни нощ мира; за нищо ще му се скара, ще го нахока. Той бактисваше да стои в къщи, та захвана вечер да замръква по кръчмите, пропи и още повече изсъхна...

IV

Целия свят се беше замъглявил в душата на Мравката. Тежки грижи, черни мисли той давеше с върлата ракия, която от ден на ден все повече и повече го изпиваше.

Две години такъв живот стигаше, за да го смъкне. Той подпухна, разчамави се, лицето му почерня и не можеше нищо да похване.

А Иванка, тя си живееше, както по-напред: мислеше за Юрий Адриановича, от време на време вземаше и чужда работа и си изкарваше хляба. Че Мравката къснееше по кръчмите и пиеше, тя не искаше да знай. Децата й растяха; Анка беше хубаво, русокосо, сивооко момиченце — носеше също образът на баща си. А Иванчо все боледуваше, слаб, с черно и малко лице, като че не бе взел нито една черта от майчиния си образ. Като ги видеше, шеговитата леля Донка се спираше и от работа, и от път да ги гледа.

— Каква е жива московка! — викаше тя, като кимаше глава към Анка. И оттам захванаха децата да й казват „Московка“, че и Иванчо едвам можеше да си отвори устата, крещеше: Московка!...

Игри и веселие се свършиха, децата и хората се прибраха; духна студения вятър, пожълтя наред — есента удари своята ледна целувка върху природата. Мравката се усети вече свършено отпаднал; не му се вече стоеше в кръчмите; не му се и ракия пиеше. Той закашля, захраца — дните му се прочетоха.

Цялата зима така тръгна; от къщи навън не можеше нос да подаде. Кашлицата го постоянно давеше, а нощем пот, стаята, гдето лежеше, замириса, Иванка не можеше да търпи това; викаше, гълчеше, мира му не даваше да отдъхне. Никога той не беше чувствал тъй тежък живота си, както напоследък. Отделиха и деца от него, жена му, като се гнусеше от храчките му, избягваше да влезе при него, а той по цели дни зашеметен стоеше сам в собата. Много му се искаше да се посприкаже, да си похортува с някого и тежко се мъчеше, когато никого не виждаше; никого освен Иванкиното намръщено лице, което и в последните му дни го огорчаваше все повече и повече.

* * *

Беше един ясен априлски ден. Зимата, която го бе запушила в стаята, си отиваше. Грееше топло животворно слънце и орляк птички заглушаваха въздуха със своите чуруликания. После обед той излезе и седна на сочната трева, що бе бликнала да расте в градинката им. Анка и Иванчо играеха покрай него, а на друга една страна Иванка копаяше с малка мотичка и садеше цвете.

Наоколо бе тихо, само децата се борличкаха и Мравката им се любуваше отстрана. Анка беше пъргава, с ясно зълнливо гласенце, което никак не приличаше на онова на мършавия Иванчо, който едвам шепнеше:

— Мос... ковка... къщичката хубаво да постелиш!...

Тези думи не бяха странни за него; той много пъти чуваше, когато Анка я наричаха „Московка“, но сега като че нещо се съживи, затрептя в душата му и той се надигна, впи поглед в децата, които продължаваха да се боричкат.

„... Колко е хубава Анка — помисли си той, — а Иванчо, колко е чер, кекав... какъв е повляканяст... как...“

Той не завърши мисълта си: Иванка се бе спряла при него и Мравката със сипкав нерешителен глас се обърна към жена си:

— Виж, Иванке, виж колко е хубава Анка, пък Иванчо...

Тия думи като че я жегнаха изведнъж.

— Ех, туй ли си седнал сега да гледаш!... — го ропна тя.

Мравката се смълча, тайната наново се спотаи в дъното на душата му и с тая тайна след две седмици той се скри под гробовния кивот навеки.

ЗАСЛУГИ

Имате удоволствието да четете тази книга благодарение на *Моята библиотека* и нейните всеотдайни помощници.

МОЯТА БИБЛИОТЕКА

<http://chitanka.info>

Вие също можете да помогнете за обогатяването на *Моята библиотека*. Посетете **работното ателие**, за да научите повече.